

Repliker och kommentarer

I den här avdelningen välkomnas kommentarer till tidigare bidrag och korta inlägg med ekonomisk-politisk anknytning

STIG WESTERDAHL

Ägarstyrning – inte bara moralpanik över ersättningsnivåer

När SNS och dess Ekonomiråd publicerar sin rapport 2003 är det ägarmakten som står i förgrunden (Söderström m fl 2003). Ekon från WorldCom, Enron och möjligen Barneviks fall mullrar lätt i bakgrunden, men det är varken redovisningens gungfly, revisorerernas ansvar eller pensionernas storlek som lyfts fram. Istället hamnar de övergripande frågorna i fokus: systemen för ägarstyrning eller det som på engelska kallas "corporate governance".

Anslaget i "Ägarmakt och omvandling: den svenska modellen utmanad" – tidigare recenserad i Ekonomisk Debatt nr 2, 2003, se Berglund (2003) – är alltså brett och den referensram som författarna valt är stabilt nationalekonomiskt. I den neoklassiska teorins anda ska marknaden styra och rapporten prisar självregleringen samtidigt som det varnas för statligt inflytande. Gärna optioner och resultatbaserade ersättningar – ingen kan beskylla skribenterna för opportunist – bara

det är ledarnas faktiska resultatpåverkan som premieras. Här tillåts ingen moralpanik styra över det nationalekonomiska förnuftet: aktieägarvärdet sätts i högsätet.

I detta inlägg vill jag diskutera SNS-ekonomernas rapport och framför allt argumentera för att perspektivet måste vidgas. Mina ifrågasättanden får dock inte skymma skriftens förtjänster: den är välskriven och klar, välgörande fri från ekonomjargong och den allmänt hållna utblicken gör skriften till ett begripligt och relevant inlägg. Synpunkterna som förs fram har därigenom förutsättning att nå ut i en samhällslig diskussion även bortom de närmast sörjande. Mina synpunkter rör svårigheten att dra slutsatser utifrån den metodansats författarna använder, samt att debatten kring tillit och förtroende, det som handlar om det sociala kapitalet, helt saknas i rapporten. Resonemang kring dessa frågor, som blivit något av ett signum för SNS, skulle sprida ytterligare ljus över frågorna om ägarstyrning.

STIG WESTERDAHL (Ek dr) är företagsekonom och forskare vid Arbetslivsinstitutet (FOUP) i Östersund. Forskningsintresset är främst riktat mot regionala utvecklingsprocesser, arbetsorganisation och den ideella sektorn.
stig.westerdahl@arbetslivsinstitutet.se

Statistisk metod – ingen stabil grund

En inledande synpunkt rör alltså den grund på vilken dessa nationalekonomer bygger sina teser. Författarna, med undantag av

en sociolog, tillhör en yrkeskår som vanligtvis skapar modeller, samlar data och gör sambandsanalyser för att dra sina slutsatser. Problemet är att denna statistiska metod inte fungerar särskilt väl på ämnet system för ägarstyrning. Det finns, som rapporten också konstaterar ett flertal gånger (t ex s 86 och s 142-143), inga säkra samband mellan hur företag styrs och ekonomisk effektivitet. I vissa perioder och i en del länder tycks somliga system vara överlägsna. I andra sammanhang fungerar samma lösningar mycket sämre. Den slutsats som jag drar är att den verktygslåda som bara rymmer statistiska verktyg måste kompletteras och att de premisser med vilka Ekonomirådet argumenterar knappast utgör den stabila grund de förutsätter. För att säga något om hur företag ska styras måste det till något mer än sambandsanalyser, ett allmänt modelltänkande och traditionell nationalekonomisk doktrin. Jag ska här lyfta fram två sådana teorier som skulle ha fördjupat resonemangen i rapporten: konsekvenserna av tillit och socialt kapital i dessa sammanhang.

Tillit – en fråga också för företaget

Problemet med den position som SNS-ekonomerna valt för framtida ägarsystem är att de recept som ordineras, mera marknad och mindre stat för att komprimera hårt, bygger på postulat inom nationalekonomin snarare än övertygande empiriska samband. En aspekt som denna neo-klassiska slutledning missar är betydelsen av legitimitet för ett system av ägande. Hade författarna sneglat lite mer mot institutionella teoribildningar allt från North (1990) och Williamsson (1975) till moderna teoretiker inom organisationsteorin som Scott (1995) hade resonemanget kunnat se annorlunda ut. Detta är institutionella teoretiker som ser företaget i ett sammanhang där också värderingar och normsystem vägs in. Det är nämligen knappast ren moralpanik det handlar om när girigheten i storföretagens ledningar nu

uppmärksammas. Det måste betraktas som en lika central och viktig kritik som när det intima spelet mellan granskare och granskad avslöjas i Enron-skandalen. Händelser som dessa undergräver allmänhetens förtroende för det ekonomiska systemet i stort och därmed för ägarsystemet. Revisions- och pensionsskandalerna innebär dessutom förstås att resonemang om självreglering lätt framstår som ihåliga.

Den nya lagstiftning som amerikanska redovisningsskandalerna pressat fram (Sarbanes-Oxley Act) och den svenska förtroendekommisionens arbete är framtvingade just av denna bristande tillit till att systemet ska läka sig själv. Historiskt har vi sett samma sak när Kreuger-kraschen ledde till en omfattande ny lagstiftning. Grundsynen är att systemet måste omfattas av ett allmänt samhällligt förtroende. När man som SNS-ekonomerna har en nationalekonomisk doktrin för ögonen och metodansatsen grundas på statistik där variablerna inte riktigt kan ringas in, missas lätt dessa insikter. Normsystem i samhället, de etiska värderingar som råder går inte lätt att trycka in i modeller som traditionell ekonomisk teori arbetar med. Postulat kring aktieägarvärdet kommer lätt i motsättning till detta synsätt. Därför hamnar också rapportens författare i uppenbara svårigheter, trots de goda breda ambitionerna. Resonemanget blir helt enkelt för snävt och ett rimligt antagande är att skillnader mellan länder och tidsperioder i fråga om framgång och ägarsystem kan ha med detta att göra. Analysen måste inriktas på att förstå systemen för ägarstyrning, styrelsearbete och ersättningsnivåer i sitt samhälleliga sammanhang. Låt mig ta ett annat anslutande exempel.

Diskussionen kring legitimitetsfrågan gränsar till det av SNS i andra sammanhang så omhuldade begreppet det Sociala Kapitalet (Rothstein 2003). Den fråga som måste ställas i detta sammanhang är om detta - kittet mellan medborgarna, den ömsesidiga tilliten som bygger på tron att också andra känner tillit - har bäring även på diskussionen om ägarstyrning. Rothstein (ibid)

konkretiserar resonemanget: vi betalar skatt i den utsträckning vi gör eftersom vi antar att andra också betalar den. Denna grundläggande tilltro till allas vår tilltro har vida implikationer, och jag menar att denna uppfattning om det Sociala Kapitalet också är centralt för resonemang kring ägarstyrning.

Kluster och samverkan

Begreppet det sociala kapitalet har förekommit länge i den samhällsvetenskapliga diskussionen (översikt finns t ex i Westlund 2001). Men utan den amerikanske statsvetaren Robert Putnams välskrivna böcker (Putnam 1993 och 2000) och hans åtföljande kultstatus hade uppmärksamheten knappast nått dagens höjder. Även nationalekonomer av facket börjar nu ta till sig resonemanget som Dasgupta (2000), Glaeser m fl (2002) samt Bowles and Gintis (2002). Liksom i diskussionen om kluster lyfter detta fram företag som både samarbetande och konkurrerande enheter, se Söderström m fl (2001). Förtroende och tillit, som hamnar helt i skymundan i "Ägarmakt och omvandling" kan vara till stor nytta i en bredare samhällelig diskussion om ägarstyrning och om hur kapital fördelas. Företag samverkar i stor utsträckning med andra, ibland frivilligt och i andra sammanhang mer påtvingat. En betydelsefull egenskap hos företagsledare blir därför förmågan att hantera dessa allianser och nätverk. Här ingår att också klargöra när det handlar om konkurrens och när det är samverkan som står på dagordningen. Samarbetet faller platt utan tillit och förtroende – avtalsmässiga konstruktioner och jurister i all ära, men de tvingas fram först när tilliten brutit samman. Detta får naturligtvis inverkan också på systemet för ägarstyrning och hur kapitalet ska fördelas – det handlar om positionen i samarbetet och förmågan att klara avvägningen samarbete och konkurrens. Denna förmåga att samtidigt samarbeta och konkurrera lyfter också företagets verksamhet bortom den rena marknadens villkor. Även andra aktörer dras in i nätver-

ken: den offentliga sektorn inte minst och organisationer i gränstrakterna mellan det vinstsyftande och det skattefinansierade. Att begränsa diskussionen om ägarstyrning och kapitalallokering till kapitalmarknadens premisser blir i detta ljus inte så övertygande. Också här gäller det alltså att lyfta blicken och sätta företagen i ett större sammanhang. Den förmenta analytiska precision som eleganta modeller erbjuder nationalekonomer får inte förblinda; företag har en mycket mer komplex omvärld att hantera än modellerna ens är i närheten av.

Det går att driva resonemanget ännu längre. Vi befinner oss i ett skede där företaget över huvud taget kan ifrågasättas som enskild analysenhet. Beroendet av andra aktörer är så utbrett att nätverk och samverkande enheter blir allt mer centrala för företagandet och följaktligen också för ägarsystemen. En rapport skriven utifrån mikroeteorins premisser framstår härigenom lätt som obsolet: antagandet om det isolerade konkurrensutsatts företaget som kräver ett optimalt system för ägarstyrning måste ersättas med synsätt där balans mellan samarbete och konkurrens hanteras och legitimitetsaspekter finns med. Här kan andra skrifter av SNS erbjuda en bra början. Det sociala kapitalet ska alltså inte begränsas till övergripande samhälleliga frågeställningar förbehållet statsvetare, utan kan med fördel tillämpas på det företagande som SNS-ekonomerna har i åtanke. Klusterdebatten ska inte behöva stanna vid en enskild rapport, dess tankar är för viktiga för det. Och var skulle denna mix av idéer – de nationalekonomiska om ägarstyrning i ett finansiellt ljus, statsvetarnas om det sociala kapitalet och företagsekonomernas studier över det samtidiga samarbetet och konkurrensen – var skulle det värka fram om inte i SNS skrifter?

Ägarstyrning – en jakt över epoker och kulturer

Årets rapport från Ekonområdet lyfter fram system för ägarstyrning. Det rör sig om

A- och B-aktier, och ett försök att resonera kring vilket system som är bäst. Problemet är att det inte finns några påvisbara samband, det blir till en jakt som för läsaren över historiska epoker och kulturella sammanhang. Inget system är effektivast jämt och överallt. Ekonomirådet bygger sina resonemang på traditionell nationalekonomis doktrin. I den här kommentaren har jag försökt lyfta fram begrepp ur SNS-skafferiet som hade kunnat fördjupa diskussionen. Ett system för ägande måste vara förankrat i samhällets normsystem. När de samhälleliga värderingarna kommer i konflikt med pensionsvillkor, styrelsesammansättning eller revisorernas arbete, då uppstår skandalerna. I nästa tankeled lyfter det fram diskussionen om tilliten i samhället på dagordningen. Den ömsesidiga tilliten, det sociala kapitalet, understryker legitimiteten hos ägarsystemet. Genom att inte beakta detta, blir SNS-ekonomernas redovisning för begränsat. Samarbetet mellan företag, tilliten bland medborgarna till ägarsystemet är centralt för en fungerande ekonomi. Låt Putnam och tankarna kring det sociala kapitalet vara med i debatten, låt tilliten och legitimiteten blir en del av förståelsen och låt diskussionen kring klustren utgöra exempel på samarbete och försäkra att inte bara konkurrens styr tankarna. Det finns en del att göra för att de nationalekonomiska teorierna ska kunna möta det skeende vi nu ser företagen växa fram i.

Referenser

- Berglund, T (2003), "Ägarmakt och omvandling – Den svenska modellen utmanad", *Ekonomisk Debatt*, årg 31, nr 2, s 55-57.
- Bowles, S och H Gintis (2002), "Social Capital and community governance", *Economic Journal*, vol 112, s 419-436.

- Dasgupta, P (2000), "Economic Progress and the idea of social capital", i Dasgupta P, och I Serageldin, (red), *Social Capital - A Multifaceted Perspective*, The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, Washington DC.
- Glaeser, EL, D Laibson och B Sacerdote (2002), "An economic approach to social capital", *Economic Journal*, vol 112, s 437-458.
- North, D C (1990), *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, Cambridge, Mass.
- Putnam, R D (1993), *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton University Press, New Princeton, N J.
- Putnam, R D (2000), *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*, Simon & Schuster, New York.
- Rothstein, B (2003), *Sociala Fällor och tillitens problem*, SNS Förlag, Stockholm.
- Scott, R W (1995), *Institutions and Organizations*, Sage, Thousands Oaks, CA.
- Söderström, H (red), E Berglöf, B Holmström, P Högfelt, och E M Meyerson Milgrom (2003), *Ägarmakt och omvandling: den svenska modellen utmanad*, SNS Förlag, Stockholm.
- Söderström, H (red), P Braunerhjelm, R Friberg, V Norman, and Ö Sölvell (2001), *kluster.se. Sverige i den nya ekonomiska geografin*, SNS Förlag, Stockholm.
- Westlund, H (2001), "Socialt kapital som ekonomiskt begrepp", i Westerdahl S, K Friberg, och T Johnstad, (red), *Kooperation, socialt kapital och medborgerliga insatser*, Föreningen Kooperativa Studier, Stockholm.
- Williamsson, O E (1975), *Markets and Hierarchies. Analysis and Antitrust Implications*, The Free Press, New York.

SNS Ekonomiråd svarar på kommentaren från Stig Westerdahl i nr 1 av *Ekonomisk Debatt* 2004.